

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga, LV 1010, tālr. 67686768, fakss 67244074, e-pasts tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2012.gada 15.oktobrī

LR Centrālajai vēlēšanu komisijai

Smilšu ielā 4,
Rīgā, LV-1050

Par likumprojektu „Grozījumi Pilsonības likumā”

2012.gada 8.oktobrī Tiesībsarga birojā ir saņemts Jūsu pieprasījums (reģistrēts ar Nr.434), kurā līdz 2012.gada 12.oktobrim lūdzat sniegt atzinumu par likumprojektu „Grozījumi Pilsonības likumā”, kas paredz pilsonības automātisku piešķiršanu lielam personu skaitam.

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 11.pantu sniedzu atzinumu par ikvienam indivīdam garantētām tiesībām brīvi izvēlēties pilsonību un vienlīdzīgas un nediskriminējošas attieksmes ievērošanu naturalizācijas procesā.

Pilsonība ir indivīda juridiska saikne ar valsti, kuras pamatā ir piesaiste kā sociāls fakts - īstas, esošas attiecības, intereses un jūtas līdz ar savstarpēju tiesību un pienākumu pastāvēšanu. Pilsonības koncepcija balstās uz diviem pamatprincipiem, no kuriem pirmais ir apjoms, kādā sabiedrībā tiek rasta vienlīdzība starp indivīdiem, otrs - normatīvā izpratne par to, kurš sabiedrības loceklis var tikt uzskatīts par piederīgu pie konkrētās tautas kopuma.

Valstij ir ekskluzīvas un suverēnas pilnvaras pilsonības jautājumā, tā pati nosaka pilsonības iegūšanas vai zaudēšanas nosacījumus. Klasiski pilsonība valstu normatīvajos regulējumos indivīdam tiek piešķirta balstoties uz *jus soli* un/vai *jus sanguinis* principu. Naturalizācijas process ir vēl viens no veidiem, kādā indivīds var iegūt pilsonību, taču naturalizācija pamatā tiek attiecināta uz indivīdiem, kuru piesaiste pie valsts radusies balstoties uz brīvu indivīda izvēli, nevis iegūta balstoties uz indivīda saikni ar dzimtu, tās saknēm un identitāti.

Naturalizācija tiek definēta kā pilsonības piešķiršana ar formālu aktu. Nosacījumi, kuri jāievēro, piešķirot pilsonību naturalizācijas ceļā, valstīs atšķiras, bet lielākā daļā valstu tās priekšnoteikums ir pastāvīgās dzīvesvietas ilgums konkrētajā valstī.

Naturalizācija ir nepārprotams fiziskās personas vai personas, kura rīkojas šīs personas vārdā, brīvprātības akts.

Tiek norādīts, ka naturalizācijas procesā svarīgākais priekšnosacījums ir pastāvīgās dzīvesvietas ilgums, tomēr attiecībā uz brīvprātīgu naturalizāciju jāpatur prātā divi punkti:

- a) šīs rīcības brīvprātīgais raksturs papildina citas sociālās un ar dzīvesvietu saistītās attiecības; šis akts ir ne tikai brīvprātīgs, bet attiecībā uz pilsonības iegūšanu arī īpašs - tās ir apzināti veidotas indivīda un valsts saistības,
- b) lai arī valstis ļauj naturalizēties uz atvieglotiem noteikumiem, likumdošana šos atvieglotos nosacījumus pieļauj izņēmuma kārtā.

Pilsonības iegūšanai naturalizācijas ceļā bieži tiek minēts praktisks apsvērums - legālā statusa un ilgstošas neierobežotas uzturēšanās iespējas nostiprināšana. Multikulturālā vidē auguši indivīdi piesaisti pie valsts, identitāti veido ne tikai ģimene un piederības sajūta pie vienas valsts. Valstīs, kurās pastāv pilsonības iegūšanas ierobežojumi, pilsonības maiņā vai iegūšanā izšķiroša nozīme ir indivīda tiesībām brīvi izvēlēties savu valstisko piederību ar lojalitātes paušanu. Pilsonības pieprasīšana bieži tiek saistīta ar atteikšanās sajūtu no savas identitātes un saknēm, tomēr jāatzīmē, ka Latvijas Republikā nepilsoņiem šāds process nav jāiziet, viņi, saglabājot savu identitāti un nepiederot nevienas valsts pilsoņu kopumam, ir tiesīgi paust savu vēlmi piederēt tās vai citas valsts tautas kopumam. Aktīvā darbība -lojalitātes paušana konkrētai valstij, kas pieļauj indivīda iekļaušanu pilsoņu kopumā, veido kolektīvo identitāti un nacionālo piesaisti konkrētās valsts tautai.

Sniedzot atbildi uz CVK lūgumu par automātisko pilsonības piešķiršanu lielam skaitam personu, bez to skaidri izteiktas gribas, vēlos norādīt uz sekojošo.

Minēto jautājumu, pirmkārt, nevar skatīt atkāpjoties no pilsonības jautājuma vēsturiskās attīstības aspekta, tas ir aplūkojams ciešā saistībā ar Latvijas Republikas nepārtrauktības doktrīnu, kas atzīst, ka valstij, ievērojot nepārtrauktības doktrīnu, izmaiņas jāveic nevis *tabula rasa*, bet pamatojoties uz iepriekšējo konstitucionālo regulējumu.

Kā jau agrāk atzīmēja Satversmes tiesa, valsts nepārtrauktības doktrīna ietver arī pilsonības nepārtrauktības principu un, „saglabājot savus būtiskos elementus, tostarp tautu, iespēju robežās jārūpējas par to, lai grozījumi tiesiskajā regulējumā tiktu izdarīti, ievērojot no nepārtrauktības doktrīnas izrietošos principus”.¹

Latvijas nepilsoņiem kopš 1990.gada 4.maija deklarācijas „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” pasludināšanas un Pilsonības likuma pieņemšanas bija definēts politiskais un vēsturiskais ietvars lojalitātes paušanai un naturalizācijas procesa nosacījumi, lai iekļautos tautas kopumā.

2012.gada 4.septembrī CVK iesniegtā vēlētāju parakstītā likumprojekta „Grozījumi Pilsonības likumā” 2.panta sestais punkts neparedz tādu būtisku aspektu kā indivīda brīvu izvēli paust lojalitāti valstij, bet automātiski iekļauj to pilsoņu kopumā. Šajā sakarā saskatu noteiktus riskus minētā likumprojekta tālākai virzībai, konkrētāk, šāda valsts rīcība būs pretrunā starptautiski pieņemtajam principam, ka par starptautiskajai likumdošanai atbilstošu tiek atzīta nebrīvprātīga naturalizācija, kas notikusi tikai civiltiesiskā statusa izmaiņu - laulību, adopcijas, radniecības atzīšanas, leģitimizācijas – rezultātā².

Piespiedu naturalizācijas ceļā tiks panākts tas, ka Latvijas Republikai kā kopienai pievienosies indivīdi, kuru lojalitāte valstij nebūs pausta, un konkrēta pievienošanās motīva trūkuma dēļ naturalizācijai trūks patiesuma aspekts, kam būtu jābūt obligātam

priekšnoteikumam masveida naturalizācijas procesā. Varu prognozēt, ka šāda valsts rīcība var radīt tiesiskas sekas un papildu valsts resursu patēriņu, kam pamatā būs indivīdu prasības pret valsti par pilsonības piešķiršanas atzīšanu par spēkā neesošu, jo indivīds nav skaidri paudis savu vēlmi piederēt pilsoņu kopumam.

Ņemot vērā augstāk minēto, uzskatu, ka likumprojektā „Grozījumi Pilsonības likumā” piedāvātā 2.panta 6.punkta redakcija ir nepilnīga un tās tālākā virzība no labas pārvaldības viedokļa var nozīmīgi aizskart sabiedrības intereses.

Latvijas Republikas Satversmes 91.pants noteic, ka „visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas”. Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 91.pantu, ir atzinusi, ka vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats³. Salīdzināšanai ir jāizvēlas tāda situācija, kurai ir viens vai vairāki kopēji elementi ar pārbaudāmo situāciju. Kopējiem elementiem ir jāapvieno abas situācijas zem viena virsjēdziena (*genus proximum*)⁴. Likumprojektā „Grozījumi pilsonības likumā” ir saskatāms tiesiskā vienlīdzības principa pārkāpums attiecībā uz samaksu par personu apliecinošu dokumentu. Visi personu apliecinošie dokumenti (neatkarīgi no dokumenta veida) ir apvienojami zem viena virsjēdziena, līdz ar to nav pamatoti noteikt regulējumu, ka „nepilsoņa pase tiek mainīta pret Latvijas pilsoņa pasi, nosakot, ka šī apmaiņa notiek par brīvu”. Šādam atvieglojumam nav saskatāms leģitīms mērķis.

Tāpat vēlos norādīt, ka Pilsonības likuma 3.¹ pants, kas nosaka pēc 1991. gada 21.augusta Latvijā dzimuša bezvalstnieku vai nepilsoņu bērna pilsonību regulējumā, paredz aktīvu gribas izteikumu, līdz ar to sistēmiski nav pieļaujams, ka piedāvātais Pilsonības likuma 2.panta sestais punkts noteiktu personu statusa maiņu bez viņu gribas izteikuma.

Ar cieņu,
tiesībsargs

J.Jansons

Tivaņenkova,
Bērziņa
67686768

¹ Satversmes tiesas 2010.gada 13.maija spriedums lietā Nr.2009-94-01, 11.punkts.

² I.Brownlie „Principles of public international law”, Oxford, 2003, 380-381 lpp.

³ Skat. Satversmes tiesas 03.04.2001. g. sprieduma lietā Nr.2000-07-0409 secinājumu daļas 1.punktu

⁴ Skat. Latvijas Republikas Satversmes komentāri VII nodaļa Cilvēka pamattiesības, Latvijas Vēstnesis, 2011.,95.lp.